3 1761 07017801 7

25

ЛЕСЬ МАРТОВИЧ

PG
3948
M37N37
1918
c.1
ROBARTS

НАРОДНЯ НОША

Примймається передплату на рік 1918-ий на

„Ш Л Я Х И“

ілюстрований місячник літератури, мистецтва й громадського життя, що виходить зшитками по 4—6 аркушів друку з кінцем кождого місяця.

Видає: Видавництво „Шляхи“ у Львові.

Редактор: **Федь Федорців.**

„Шляхи“ мають такі відділи: а) публіцистичний, (статті на загальні теми й події українського життя), б) літературно-критичний, (поезії, нариси, новелі, оповідання, повісти, романи, драми, літературні огляди, характеристики письменників, рецензії і т. п.), в) науковий, (статті по історії, фільософії, природничим наукам), г) мистецький (статті про музику, театр, малярство, архитектуру і т. п.).

Передплата виносить в АВСТРІЇ: річно К. 36, півріччо К. 18.

На ВКРАЇНІ: річно 18 карб., півріччо 9 карб.

Адреса Редакції й Адміністрації:

Львів, ул. Косцюшка ч. 1а. І. поверх.

ЛЕСЬ МАРТОВИЧ

НАРОДНЯ НОША

1. НАРОДНЯ НОША.
2. ПРОРОЦТВО ГРІШНИКА.
3. ЖИРАФА ТА ЛАДО.

(Посмертне видання).

НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА „ШЛЯХИ“ У ЛЬВОВІ.

UKRAINIAN BOOK STORE
10348-101st Street
EDMONTON, ALBERTA.

ЛЬВІВ—КИЇВ 1918.
„НОВІТНЯ БІБЛІОТЕКА“ Ч. 31.

Presented to the

LIBRARY *of the*

UNIVERSITY OF TORONTO

from

the Library of

STEPAN I. KYLYMNYK

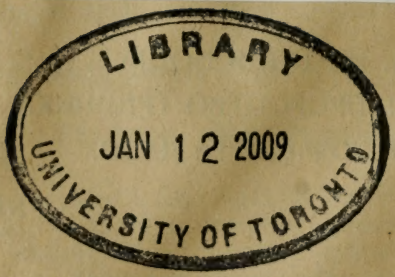

З друкарні Л. Вісневського у Львові — ул. Пекарська 32.

НАРОДНЯ НОША.

Чи не два міліони кругло буде в нашім краю таких душ, що одягаються по мужицьки? А може навіть більше! Бо коли вийдете торгового дня на місто, то переконаєтеся, що сардаки, сіраки, опанчі, байбараки, гуні, полотнянки, свити, петеки, киптарі, кожухи всілякого крою повеню залляли й жидівську й німецьку ношу. Як на весні до цвіту, а в зимі до снігу, то так привикло око до народньої ноші, Так воно би подобало.

Отже на мене ззиралися, неначе на якесь невидане чудо, коли я вказався на реставрації, одягнений по свойому. Усі гості зпоза столиків вовком на мене глипали. Дознаку, як би між ними чорт із'явився.

Я один, а насупроти мене тілько ворогів! Не дивно, що в мині аж дух застиг зострахи.

А ще то правда найсвятіша, що біда ніколи одинцем не ходить; завсіди в парі. Ще я від одного страху не стямився, а вже мене другий попадає. Без сорома казка: перелякався я полів мого сардака, що здудурилися навперед мене, як песі вуха. Я їх заздрів у зеркалі, що висіло на стіні насупроти мене.

Не вірите? Бо не знаєте, що мужик той боязкіший, кого навчили, що люде всі однакові. Зовсім простий мужик, та він має себе за нижчого, але не за гіршого. Він почитує в своїй голові всіх

немужиків за инакшу породу людей. Однаково, чи високого урядника, чи обдертого міського злодія від калитки. Оця порода людей буцім те тілько й робить, що стирає запятки на плитках та чатує на неосторожниць і недбайлиць, аби з них яким світом гроші влупити. Хоть на виду, хоть потайки: як котрому під силу. Мужик їм кланяється, але боя перед ними не має. Бо як лиш держить мошенку цупко в жменях, то розмовиться з найвищою ексцелєнцією.

Не так уже з нашим братом, що хотів би бути такою-ж людиною, як і другий. Отакий рад би вискочити із своєї шкіри. Бо він має в собі таку постанову, щоби кождому догодити тай самому сміхом не стати. Заєдно видить ті перешкоди, що заважають йому зрівнятися з иншими людьми.

Отимто так воно мене збентежило, що я своєю одежею та колю панам очі. Я рад би був, щоби моя одежа сталася на той час невидимкою. Аж ось вона, собача віра, ще й поли панам наставляє.

Оті непевні погляди лихих очей із поза столиків та поли мого сардака нагадували мені виразно, що мені належиться позаушник. За те, що зайшов сюди. Така мені підійшла під серце розгадка, що просився би був у всіх: „Люде! я в цім невинуватий!“

Тай таки просився. Бо надбіг кельнер, захмурений та недобрий, і справив проти мене руку. Не то щоби мене обняти, не то щоби викинути. Аж я мимохіть хибнув на бік собою.

„Чого ви потребуєте, батьку“?! — скричав на мене. Я з переляку не знав, що відповісти. Але він на те не дбає, галить на мене в одно.

Отоді я просився: — „Вибачайте пане!“ — говорив я й поклонився, аж поли відскочили назад. — Мені казав пан Гнатковський, щоби я тут на них заждав. Вони зараз тут прийдуть. От лиш невидко!“

Як стояв, так зобрехав, але що було діяти? Я того дня не видів ніде пана Гнатковського. Прийшов я навмисне до реставрації, щоби його застати, бо знав, що він ходить там обідати.

— „То ждіть!“ — сказав кельнер і поквапно відійшов від мене.

Добре тобі казати: ждіть! але де я маю ждати? Тут коло порога? Але ноги делькотять підо мною, бо гості знов зпоза столиків не вгавають іззиратися лихим оком на мене, винуватця! Та ніщо инше не випадає, лиш висунутися з хати назадгузь та тікати навманці. Чого назадгузь? Щоби який із тих грізних очивидців не зловив ізза-ду за сардак. А чого навманці? Бо так догідніше драла давати.

Але заздрів я ліворуч грубку, а в куті над нею павитину. Ще й потемно там. Гей! адже се павутиння достоту таке, як у моїй колешні! Отам би мені!

Іду як до знакомого. Тихцем, на пальцях пересунувся попри столики, зайшов у кут, хить! тай уже сиджу. Тут мене не так легко заздріти! Отже таки зсуваюся на сам краєчок крісла, бо ану-ж зайде який та позауш: — „А ти, свито, не рада, що спряталася зперед людських очей, але ще й розпираєшся!“

Досі я не завважив тих гостей, що мене оглядали, хто вони. Я їх видів так, як образ на воді, коли вона морщиться від вітру. Тепер же я, закритий трохи грубкою, зважився хоть одним оком дивитися на людей.

Ось недалеко від мене сидять два панотці, ще молоді. Пізнати по них, що вони сю нічку оба не спали. Лиш то неспання не кождому з них однаково попанило. Бо один червоний як жар, а другий блідий як стіна. Червоний похнюпив голову над склянкою, та лиш у ряди-годи кидав по словечку, ніби віднехотя. Зате блідий не вгавав з бесідою.

Хоть говорили по тихо, отже я чув кождісіньке їх слово. Так якось тоді заострився мій слух, що мабудь був би вчув, як трава росте. Бо я догадувався, про що вони розмовляють.

Ні про що инше, тільки про мене, чого я тут зайшов?!

— „Склянку пива не дадуть випити: і тут найде тебе мужик! Потім рознесе вістку, що попи запиваються!“ — Так нарікав блідий. А червоний на те бомкнув під носом: „ходім!“ Застукав об столик, моргнув на прохожого кельнера й обізвався захриплим голосом: — „Платити!“

„Може би втікати?“ — промайнуло мені в голові. Напевно був би я втік, як би недалеко печі стояли відчинені двері. А так — щось мене не пускало. Як прикипів до крісла. Сиджу, боюся, глипаю на них тай ловлю на лету слова. Не пропускаю мимо ані однісінького.

Чую, як кельнер дивується, що так хутко йдуть. Виджу, як блідий панотчик кивнув головою в мій бік та перехилився почерез стіл ід кельнерови. Має, очивидячки, гадку обвинуватити мене перед ним за свою втеку.

Спустив я голову в долину: наставляю з доброї волі під кару. Отак, як той віл наставляє шию під ярмо.

Але червоний не дав мене обвинуватити. Зірвався з крісла, махнув рукою тай процідив до блідого крізь зуби. — „Дай спокій!“

Як відходили, то червоний ступав тяжкою ходою неначе ведмідь, блідий же вився лисом коло нього, а я собі подумав: „Ого! я вже двох відогнав! А що тепер буде?“

Отже не наступило те, чого я найдужче лякався. Не надбіг кельнер ід мині й не показав мені кулаком у потилицю, де двері. Спасибіг і за се, хоть знаю, що ти, кельнер, не на мене маєш увагу, але на пана Гнатковського. Велико він у тебе значить! Коби хоть борше на сих ваших порогах

уцвив та визволив мене з сеї пастки. Бо тото-ж терплю муку!

Але діждався: виджу, пан Гнатковський іде. Не перехрестився, бо не знаю, чи годиться тай чи вільно тут хреститися, але однако здихнув я щиро до Бога. Знаю пана Гнатковського віддавна за патріота, тепер же маю його ще й за свого добродія, бо йде просто до мене. Ступає злегонька, розчепірює пальці на руках, прижмурює очі: мабуть пізнає мене.

Але нараз! гм... що се таке? Як одно слово вимовити, так він зупинився. Постояв хвильку, малу-невеличку, обернувся на запятку в бік тай справився простісінько до того столика, де сиділи пан-отці.

Бідна-ж моя головонько!

Але все одно: хоть у землю зарийся, то я тебе не попущуся.

Небіжка моя неня розповідала нераз, що затямила на своїм віку велику посуху. Усі кернички, усі річки й потічки повисихали в полі. Геть усі, до чиста! Отоді боязкі зайчики бігли в село, забігали аж на обору та пхалися до корит і до коновок, аби хоть трошки водиці напитись. На людських очах, середодня, середополудня!

З отакою саме відвагою скочив я за паном Гнатковським. Заки він устиг іще сісти, я вже коло нього.

— „А я до вас, пане!“

Пан Гнатковський уперед витріщився й поступив крок назад, а потім запитався:

— „До мене?“

Се він сказав ротом, очима-ж доповідав:

— „Не мав ти мені де призначити зустрітини та тут?“

— „Бо — кажу — не міг вас ніде здибати.“

— „Яку-ж маєте справу?“ — питається мене так, буцім ми сьогодня перший раз пізналися.

— „О! чекай!“ — думаю собі. — „Зважився я на одно, зважуся й на друге“.

— „Будьте ласкаві! Сідайте собі“ — кажу — „пане“! Прошу його розгоститися, як у своїй хаті.

Лиш ми посідали, надбігає кельнер.

— „Дайте сьому господареви склянку пива“! — каже пан Гнатковський.

Знову мені нагадалася небіжка неня. Бувало наказувала мені, щоби я шанувався, бо не буде з мене господарь. На такий спосіб умовила в мене те слово: господарь, що як тільки я його вчув коли небудь, то завсіди мав на думці особу чесну та величню. А тепер не те! Тепер побачив я в своїх гадках переляканого дядька в народній ноші із здудуреними навперед себе полами.

Господи! А як би я коли обізвався до якого кельнера: „дайте сьому адвокатови пиво? або сьому навчителеви? або сьому урядникови? Мабуть не дуже було би до складу.

Як мені його пиво, отак же смакувала панови Гнатковському моя справа. Я й не дбав про неї. Говорив лиш на те, аби виглядало, що я своє з'орудував.

Нераз я чув від наших інтеліґентів такі слова: — „Я не соромлюся мужиком!“ Аж тепер я вирозумів сі слова наскрізь. Як би не було чого соромитися, то нікому не спадало би на думку хвалитися тим. Ми — пятновані! А як-же! Ще не вгадаєш по обличчю з далека, хто йде, а вже видиш пятно: пізнаєш по ноші, що се мужик.

Нагадав я собі свій військовий час. На маневрах під одним містом здогонили ми мужика, що вів козу. Підняли-ж ми його на сміх.

— „Пане сподарю!“ — кажемо — „а се ваша худоба?“

Мужик кленеться в душу й тіло, що не його. — „То — каже — Жид, бодай його хороба напала, наймив мене, щобим пригнав йому сю біду на торговицю“.

Але ми вдаємо, що не віримо. Приповідаєм усіляко. А один із межи нас, такий сміхованець, та дотинає мужикови до живого:

— „Як ви собі“ — каже — „вуйку, заходите з нею? Чи вживаєте її лишень намість корови, чи може й намість жінки?“

Мужик лишив козу серед дороги, а сам скіць! через рів. Пішов полями! Відрікся кози!

Чи не було-ж пану Гнатковському саме так на душі зо мною, як отому мужикови з козою?

Отак я собі розважав у своїй голові, але вже на дорозі, як визволився з тої западні: із реставрації. Не йшов я, але тікав! Бо добре то приповідають, що вдарити можна не тілько буком, але також і словом. А я був битий і словами і своїми власними думками! Отож утікав від сих побоїв, куди очі несли.

Зупинився я аж тоді, як уздрів перед собою судовий будинок. Бо я й тут маю справу. Звідаюся, чи той ґрунт, що я купив, уже записаний на мене. Убіг я до суду ще з тим розмахом, що набрався його дорогою. Відчиняю двері до табулі, ех! як лусну дверьми об якусь мару, аж вікна задзеленькотіли. Ще я не стямився, а вже табулярник сварить. Пробую я виправдатися, що се нехотячи. Ніщо не помагає: картає в одно. Зачинив я двері, спустив голову в долину, слухаю тої сварки. Аж то раптом: грим! лус! мені над самою головою! Аж я присів зострахи. Трохи згоді оглядаюся, стоїть за мною якийсь панок. Лучилася йому така сама придибашка, як мені. Отже його не сварить табулярник, лиш вибіг ізза свого стола та дивується, що се сталося дверям.

— „Ах! Тен возьни, тен возьни!“ — каже — „пересунув шафу під самі двері!“

Перепрошує панка за недогляд возного: за те, що панок налякався без потреби. Тепер я, таки непитаний, розповідаю свою справу. Ніби отсим даю табулярникови натяк, на вдогад: що коли я,

небоже, набрався ганьби за дурно, пусти-ж мене за те, нехай зараз орудую своє діло! А він так догадався, що на мене показує пальцем, а до панка говорить:

— „Подивіться — каже — пане, що я маю з сими людьми. Як настане торговий день, то не запераються двері за ними. А то все — каже — через те, що до табулі їм найближче: перші двері в сінях".

А тоді вже промовив і до мене: — „Іди — каже — чоловіче, питайся того, хто тобі контракт робив. Скоро подання внесене, то воно вже буде якось полагоджене".

Поклонився я, подякував за раду тай іду. Хоть на серці тяжко, отже в голові даю собі такий розвязок: — „Може се й правда. Адвокат повинен сказати, він же заплачений. Відсіля недалеко: піду!"

Навчений недавною практикою, відчиняю вже до канцелярії в адвоката двері поволі. Скриплять, як переломана суха гиляка в бурю. Не встиг я ще відхилити їх до половини, аж ось крізь оту прогалину зазирає до мене сам адвокат. Скривився, як середа на пятницю. А потім, Господи! як сіпне дверьми д' собі! Трохи-трохи що не запоров я носом у поміст. Нема що кому казати, бо в чужій хаті й тріска бє. А він нарікає й на торговий день, і на мужиків, що не годні навчитися дверей відчиняти.

Як уже втих, кажу йому причину своїх відвідин. Де-де-де! Крутить носом, як від чемериці, скаче передо мною як горобчик, аж черевце дріжить. Ніби просить, ніби лає: — „Люде добрі, змилуйтеся! Та в мене торговий день! Де-ж я маю час перешукувати тепер папері? Скоро ви робили в мене контракт, то він не пропаде!"

Вийшов я й відси, як непишний. Але тепер уже підступає мені злість під серце. Пек йому лихо! — гадаю собі. — Тепер же я знаю, чого му-

жик иноді свинуватий. Скоро перейде його така біда одна, друга, то він потім учепиться й невинного чоловіка. Ось і сьогодня. Як би так на впертого, що хотів би достоювати свого, то напитав би собі чотири клопоти. Що перше: наматіркував би тим двом попикам, що друге: посварився би з паном Гнатковським, а третє: вилаяв би табулярника, а четверте: наганьбив би адвоката. Уже допевне котрийсь клопіт завів би до арешту.

Але чия тут провина? Нічия, лиш мужикова, бо він назначений, пятнований. Ти не маєш пятна ні на рогах, ані в вухах, але ти носиш пятно на своїй одежі. Твоя ноша кричить кождому, що ти мужик. А мужиків за багато на світі, не можна з кождим панькатися!

Я завсіди був прудкий на всяку постанову тай не гаявся ніколи виконати її. Отак же зробив я й тепер. Скинути до песьої матері отсе пятно з себе!

Іду просто до цирулика. Отже соромно міні признатися, за чим я прийшов. Обходжу стежечками, подалеки: кажу, що покликано мене до війська.

— „То обстричи“? — здогадався цирулик.

— „А що-ж“?

— „Чим? машинкою, чи ножицями“?

— „А чим дешевше“?

— „Машинкою“.

— „Стрижи машинкою“!

Зашипіло мені над головою: чах-чах уздовж, чах-чах упоперек, дивлюся в зеркало, намість кучерів вижу синій гарбуз. Устав я, стріпався, як ота курка, що порпалась у порохах тай іду далі. До склепу з одежею.

Тай тут не признаюся зразу, чого мені треба. Кажу, що йду до Прус на роботу до фабрики. Не зараз угадав Жид, на який товар я купець.

Сторгував я за десять корон ціле вбрання, заплатив, зложив його на руку, іду до дому. Перебираю собі в гадках, що зо мною буде. Коли я

тут, поміж Жидами, не мав відваги, то яким лицем укажуся жінці на очі? Не погладить вона мене по голові тай не скаже: „Здоровий зноси. скачучи підри“: але змиє мені сей синій гарбуз, ой змиє!

Скажу їй, що доки народня ноша буде ознакою мужицтва, доти відгонитиме панотців від пива, лякатиме пана Гнатковського, надоїсть табулярникови, забере багато дорогого часу адвокатови. Скажу їй, що як хочеш, аби тобі хто ласку робив тим, що тебе не стидається, то скидай із себе те пятно! Скажу їй, що теперішніми часами селови без міста не обійтися. Народня-ж ноша не пускає тебе між люде. Скажу їй, що в своїй одежі ніщо мужик не навчиться, ніщо не підслухає, бо кождий видить значеного тай таїть ся перед ним. Скажу їй... Та я їй скажу, але чи вона мене вирозуміє? Дулю! Ніде баба не була тай ніщо не визнала, де вже їй оце розуміти?! Треба буде переждати ганьбу, доки бабу писок не зболить.

А яка зо мною буде поведенція моїх сусідів? Отут мусить бути борня: хто кого переможе. Або вони мене, або я їх! Як вони мене, то я сміхом стану в селі, а як я їх, то вирну понад голови своїх людей на самий верьх!

Не ждав я добра, як уходив до своєї хати, але й не надіявся такої біди, на яку наскочив. Зараз таки назвала мене жінка кремінальником; через те, що обстрижений. Потому заломила руки, вибігла на двір тай скликає всіх сусідів, аби збігались на обзорини варіята. Бо десь вона теє дізналася, що й у шпиталі стрижуть.

Що-ж я мав діяти? Сердився! А з серця та зсунувся з глузду, бо признався, що ще й передягнуся. Сього причинку до обстриженої голови вже забагато було моїй небозі. Узяла наймолодшу дитину на руки тай пішла до тестя. Лишила мене, як серед води.

Жду днину, жду другу, нема її. Сяка-така напасть, отже спати не дасть: не витерпів я, поко-

рився. Іду до тестя, пускаю на перепросини жінці тумана: — „Так і так“ — говорю — „за гирю не журися: вона відросте. Лахміття-ж оте верну Жидови, бо я взяв на вимову: як не до вподоби, то товар назад його, а мої — гроші“.

Діждався торгового дня, йду за своїми орудками. Передягся в знакомого Жида зараз на краю міста, вичистив черевики, аби влискувалися, вандрую плитками попід мури. Як на те, кого здибаю першого із знайомих? Пана Гнатковського! Кланяюся, пізнає мене: приступає ближче, подає руку: — „Що чувати“?

— „Дякую — кажу — усе гаразд“!

— „Нащо ви передяглися“?

— „Мусів — кажу — іду до Прус, а там ніяк по простому“.

— „Шкода, шкода! — жалує пан Гнатковський — а в вас така гарна ноша“.

— „Що-ж діяти? коли мус“! — говорю в голос, а думкою доповідаю: — „коли-ж вона тобі так уподобалася, то чому ти її не вжиткуєш“?

У адвоката я добре з'орудував... але нехай іде бесіда за рядом.

Відхиляю двері до канцелярії, знов адвокат заглядає. Але тепер уже не сіпає дверьми. Кланяється, веде мене аж до третього покою, просить сідати. Аж якось мені ніяково. Сідаю, говорю свою справу. Зірвав ся мій адвокат із крісла, побіг поміж писарі.

— „Шукайте контракту“!

А тимчасом, аби мені не скушно дожидати, дає мені дзигарі курити. Хоть я до цього не звик, але курю: треба до всього приучуватись.

Трохи згоді дають писарі знати, що контракт іще не поданий. Ей! а мій адвокат не знає, на яку ступити передо мною. Упевняв мене словом чести, що ще нині відошле контракт до суду. Проводив мене через усі три покої, як до якого

свята з рушниками, ще й відчинив мені двері до сіней.

А тут обпали мене три баби, доконче в руку цілувати.

— „Лишіть! Дайте спокій! Чо' хочете"?

Просять мене баби, щоби за ними вставитися перед адвокатом, бо видять, що я собі з ним добре заходжу. Не хоче їм адвокат робити скарги на їх сусіда, має гадку його заступати проти них.

Жаль мені стало жінок, бо знаю по собі, в якім вони клопоті. Буцім бороняться в місті від домашньої напасти та напитують собі десять свіжих. Водяться по канцеляріях, як сліпі діти, витерають плечима стіни в сінях, бояться кождого прохожого, кланяються до землі на всі сторони світа, приймають мовчки усяку ганьбу. Ото-ж я до них:

— „А гроші — кажу — маєте"?

Намість відповісти, сягають баба руками за пазуху, витягають платинки, зачинають розвязувати вузлики. А пальці їм делькотять як у пропасниці.

— „Не треба — кажу — то не мені, але адвокатови".

А баби в один голос, от-як би співанку собі таку склали:

— „А Господи! Адже ми знаємо, що панам треба заплатити. Задурно нема нічого"!

— „Добре — кажу — ходіть за мною"!

Узяв я адвоката на бік, товмачу йому: „Зле, пане, робите: у бабів є гроші! Ще допевне з тих, що собі наскладали крадьки, потай чоловіків, на чорну годину. Дадуть ціну, яку поставите. А за їх сусіда не бійтеся: не покине вас. Як буде мати знов иншу справу, то поспішиться на зломану голову, щоби супротивника свойого перебічи. Не гадайте, що мужик вірить у вашу щирість до нього. Мав час навчитися за свого живота, щоби нікому не вірити й нічому не дивуватися".

Помогло: Просіяв адвокат, як святець на ці мої слова.

Баби раді, що з'орудували з моєї притоки своє діло, просять мене на могорич, бо я їх супроводив аж на ринок. Не можуть мені надякуватися. А одна та суне мені попід столик гроші: цілу корону. Беру!

Думаєте може, що коршма з того завалилася та стіни на мене впали? Ні! Скоро би я так був побачив тоді на собі оті поли, що мене на реставрації перелякали, то либонь ці гроші були-б мені попекли долоню. А так дивлюся, а я такий же, як і ті, що від мене брали. Баби доразу порозуміли, для чого мені належиться тай вільно брати. Одна з них навчала про це мужиків, що сиділи оддалік нашої компанії:

— „Дуже вони добрий пан“ — хвалила мене — „таки порадили тай помогли. Дай їм, Боже, здоровля! обстають за народом, хотянь“ — каже — не наша віра“!

Аяк-же! перейшов я з тої віри, що дає, на ту, що бере.

Познакомили мене баби з тими мужиками. Женить батько наймолодшого сина та розписує при тій нагоді своє господарство на всі діти.

Знаю, що такий батько лакомий заплакати, бо до нього приступає тоді і втіха і жаль. Жаль йому, не так за ґрунтом, як за тим, що вже надійшов час, коли треба здавати весь маєток на діти. А втіха, що робить господарем уже послідню дитину. Торкаю я його в той жаль і в ту радість:

— „А шануйте“ — обзиваюся до синів — „шануйте старого батька! Не прогайнував нічо, не змарнував, але ще придбав тай вам передає“.

Ей! а мій старий уже очі протирає.

— „Чуєш — каже — чуєш один із другим, що пан говорять“?!

Доста того, що запросили й вони мене, щоби піти з ними до нотаря. Пішов! З писарями на-

віть не балакаю, суну просто перед нотаря до його покою. Хоть мене спиняли, я на те не дбав: знаю, що пятно з мене знято, вигнати мене не виженеш.

Знов заробив я корону за те, що свідком був, знов могорич. А Жидівка вже мене пізнає, намовляє старого: — „Беріть вино, я знаю, що сей пан любить“!

А на відхіднім пхає мені цукорки: „Се — каже — для ваших діточок, коби здорові! Лиш будьте ласкаві, не минайте мого склепу“!

Догадалася Жидівка, що мені не послідній раз у таких інтересах бродити. Тай я виджу, що найшов собі в місті пристановок, неначе тут уродився.

Але однако думаю над тим, як би свою стару дома заглагоїти. Для дітей є цукорки, чекай! для їх нені куплю хустку. Вибрав, сторгував, ще доложив до свого заробітку, (а що-ж? за супокійну годину варта й заплатити), несу до дому.

Лиш я дома скинув сардак, жінка картає: — Вороже лукавий! А ти назад приніс ті лахи? На сварку та на гризоту“?!

— „Я тобі, ворожице, инакшу гризоту приніс“ — кажу тай тиць! їй хустку.

— „А се що таке“? — дивуєть ся вона.

— „Се — кажу — дарунок тобі від твойого ворога“.

А вона ще нахмурена, але виджу, що вже насилу здержує в собі сміх.

— „А що — кажу — уже блиснуло сонечко зпоза хмари“?

Вона-ж іще не піддається, буцім сварить далі: — „А ти би може й коло хати ходив у цих латах“?

Уже ми злагідні: спустила вона й я спустив. Коло хати ношуся по старому, а до міста передягаюся.

Від тоді торгового дня мене дома ніхто не застане. Іду бувало до міста, зломаного крейцаря з собою не беру, а в місті наїмся, напюся, ще й гроші принесу. Передо мною в місті ніхто не таїться, бо я вже не пятнований. Отимто міг я навчитися так, що таки людям умію порадити. Знаю, з чим кого повести до адвоката, з чим до нотаря, а з чим просто до судового писаря. І мені добре, й людям добре.

Правда, ще жінка дивилася на мене довгий час тим оком, що на пса. Отже прийшла черга й на неї, що вона зовсім подобріла. Лучилася пригода кумови Илькови. Приходить, жалується: — „Так і так“ — говорить — „чужим людям радите, а свому не хочете“?

— „Чому? — кажу — можна й свому! Лиш я досі не радив, бо свій хоче, аби за дурно, а то, знаєте, день коштує“.

— „За дармо я не хочу — каже кум — піду вам день орати“.

Аж із сеї поведінки порозуміла моя жінка, що я через свої лахи не зійшов на нижче, але навпаки: вийшов на вище. Тепер уже міг я одягатися по міському й коло хати. Тай люде в селі привикли до того. Не дивувалися вже з моєї ноші. Так їм мабуть здавалося, що воно само з себе до сього дійшло, без моєї провини. Буцім я облінився тай обріс инакшою шерстю.

Узяли собі люде таку звичку, що кличуть мене до кождої справи. Чи купує хто, чи продає, чи дитину дружить, без мене не обійшлося. Що в селі зновиться, я найліпше знаю. А чому? Бо я все на свої очі видів, на свої вуха чув. Кождої справи свідомий, бо при кождій справі притомний.

Через те я був найліпшим свідком у суді. А моє свідоцтво нікому за дармо не обходилось.

Правда: нема в нас того звичаю, аби свідок був платний. Свідоство — сусідська річ. Отже се до мене не стосується і Бо я вже збувся свого

пятна. З такої причини я вже не сусід, не кум, одно слово: я перекинувся в инакшу віру. У моїй вірі всі заходи платні. Як кукла, облінившись, мотилем літає, то так і зо мною подіялось.

Нічо й згадувати, що зразу не злюбили мене в селі за таку переміну. Прозвали мене Мудрагелем: Павло Мудрагель, тай годі! Звичайно не в очі. Але мені байдуже! Тепер ви собі посмішковуєте з мене сим призвіщем, а прийде ще такий час, що говоритимете його з пошанівком.

Не довго прийшлося ждати на такий час. Є в нас у місті каса, що зичить людям гроші. Я й туда вкрутився. Зразу лишень супроводив тих людей, що не знали туди входів, а відтак як зазнакомився добре, то брався просити за тими, що їм відмовляли позички. А вкінці додумався до того, що ставив за довжників поруку. Не так я додумався, як люде мене самі навчили. Котрому не дали позички, а він до мене: заручіть! Я знаю, кому варт заручити, а кому ні! Бо каса дивиться на те, кілько довжник має на собі ґрунту записано. А я на те не дивлюся. Я дивлюся на те, чи ти спроможешся поповнити той довг. Скоро мужик дужий, нестарий, а хоть старий, та сини в нього годні, то нема страху: виконає свій обовязок до чиста. Для декотрих я робив те, що зичив на себе, а їм виплачував.

З отаких я брав, кілько хотів тай що хотів. Бо мужикови як скрутно, то він нічого не пожалує. А тут іще рахувалося, що я підпадаю небезпеці платити за нього.

А по наших селах, теперішніми часами, знаєте яке. Народу намножилося, тіснота велика, кожде аж пищить позички, коби лиш було де. У касі-ж перебивають, бо ні відки настарчити тілько грошей: зголоситься пятьдесять, а дістане десять. Треба протекції, аби тебе не перебраковано.

А протекцію я маю в касі несогіршу, бо належу до надзираючої ради. На загальні збори

каси мало хто приходить. Тай кому приходити? Мужик рад би її видіти як найменше; тілько в нього й супокійної години, як забуде, що належить до касових членів. А я пронюхав письмо носом: на загальні збори поскликав довжників, якого де запопав.

— „Вибирайте — кажу — мене до надзираючої ради: я буду на те вважати, шоби не натискали за рати в непригожу пору тай кому зможу, тому стану в пригоді".

Удалося! Касієр Гринько й директор Володко бояться мене, як вогню. Ви знаєте, як що куди йде: вони оба злодії.

Гринько, хоть господарь на передмістю, та передягся. От непричком, якби й я. Правда, пятно мужика він зі себе скинув, але за те пятно злодія ще ліпше видніється попри нову одежу. Завважте коли навмисне: він ніколи не подивиться вам ув очі, завсіди в землю або десь у бік. Боїться, що прочитаєте з його очей порекло: злодій, бо — як приповідають — хто крав порося, у того раз-ураз у вухах квичить!

На те хліб на столі, щоби з нього краяти: на те касієр, щоби брати гроші з каси. О так собі сей Гринько роздумав тай переписав ціле своє господарство на жінку. Що йому хто зробить? Як найдуть у нього які гроші, скаже, що жоночі, а кремінялу він не боїться: виспиться там доволі.

Володко-ж се правдивий інтелігент: учений та ще до того шляхтич. Майстер читати, писати і з горшків хапати. Сей знов уміє своє пятно ховати: балакущий, нікому до слова не дасть прийти, переговорив би осінню слоту. Вибрешеся, відопреся в живі очі, вискочить із видимої загибелі. А хитрий: ізпід стоячого підошву випоре!

Ото-ж сей Володко придумав таку штуку, що ще його довго вдержить на верха: заагітував поміж членами, щоби до надзираючої ради вибрати самих мужиків. Лишень дозволив вибрати одного

панотця на показ. Отого бліденького, що був на реставрації з червоним тоді, коли я там так зле погостив. Думка в нього була така, що мужик не здужає дорахуватися, чи в касі що хибує чи ні. А панотець сам один також нічого не вдіє. Тай не помилився: рада надзираюча на те тільки й сходиться, щоби слухати його довгої-предовгої балаканини. А все таки попри те радні працюють головою. Витреваліші то кивають головами, а мнякші, то як котрий на вдачу. Один хиляє голову на бік до стіни, другий сперає свою на поруччя, відчиняючи широко рот, а инший, то лишень клонить свою в долину. Але всі разом одностайне сплять так твердо, що при кінці засідання треба кождого порядно потермосити, заки спамнятається.

Мене він не хотів мати радним через те, що я — мудрагель. Побоюється, що за багато знаю за його вчинки. Отже мене вибрано на перекір його волі! Се однако-ж не заважало йому по виборах упевняти мене, що як би не він, то я ніколи на світі не був би радним.

Через отаке — як видите — я маю велику протекцію в касі. За кого попрошу, тому допевне не відмовлять. На одно моє слово тисячі дають!

Я то розумію, що вони оба: і Володко і Гринько, як би могли, то втопили-б мене в ложці води. Я їх так само! Але поки що вдаємо приятелів: на моє слово вони мають увагу. Я-ж його не випущу за дармо. Та бо таки й варт за те красне мені подякувати: не одному я поміг вилізти з біди та з клопоту.

От, як бачите, завсіди мені капне, як не з сього боку, то з того. Не нарікаю: маю з чого прожити. А за все те маю подякувати оцим лахам, що обгортають моє грішне тіло.

Може скажете, що я й без того був би трафив на цю саму стежку? Воно правда, що в кого нема в голові розтулку й за дурну курку, тому й архієрейські ризи не поможуть. Але-ж бо знов

і наймудріший змолотник стане дурнем без ціпа. Як ніхто розумний не пустить до своєї стодоли змолотника без ціпа, отак же й я без оцих лахів ніде приступу не мав би. Будь собі й дідько з болота, лиш затягни на себе такі лахи, уже тобі двері всюди відчиняються! Адже за мене кождий знає, бо я з тим і не таюся, що я простий селюх. Але нікого то нічо не обходить: не видить на мині пятна, то й не збороняє мені нікуди входу.

Ще де-хто вважає мене за правдивого інтелігента, то на се є знов своя причина. Варт послухати, яка вона.

Мене інтелігентом настановили. Як? Отак само, як при війську настановляють старших, так мене настановлено інтелігентом. Уперед послухайте, а потому кажіть, чи воно може бути, чи ні!

Відойми злодієви трохи сили, то йому натомість розуму прибуде. Отаке сталося з Володком. Не від сьогодня ходить чутка, що Володко з Гриньком та обдирають нашу касу, як молоденьку липку. Ото-ж ця чутка дійшла аж до каси у Львові, до тої найстаршої, що запомагає грішми всі дрібніші каси. Відтіля-ж прийшов до Володка наказ. Або в нашій касі попри панотця буде в раді надзираючій ще один інтелігент — або як ні, то вже нашій касі нікого кредиту у Львові не надіятися! Що-ж робить Володко? А що-ж би? Скликає надзираючу раду тай говорить до нас тим розумом, що йому прибув:

— „На що нам — каже — далеко шукати? От Павло Мудрагель, адже вони інтелігент!“

Рада надзираюча киває головами, а дехто уже й голосом притакує: — „Правда, існіська правда: вони вже, рахувати, так як не наша віра!“

— „А скоро-ж так — каже Володко — то підпишіться на цю правду!“

Отак я дістав декрет на інтелігента.

Але опріч того я ще здав екзамен на інтелігента. Це також варт послухати.

Після засідання запросив мене панотчик на склянку пива. Пристав до нашого товариства той другий, червоний панотчик та ще один навчитель. Із Тупиць, той худенький, з розхрістаною бородою. Як звичайно — при пиві йде розмова. Говорили найбільше панотці. Я більше слухав, як говорив, бо боявся, аби з мене не виліз занадто вже дурний та простакуватий мужик. А навчитель та ще був несміливіший до панотців від мене. Але було так лишень зразу, потім розвязався й мені язик, як напитку до голови прибуло.

Скоро зачали панотці відказувати та нарікати на наш темний нарід, що не знає, хто йому воріг, а хто приятель, що в ніщо більше не дбає, лиш аби впитися, що не любить просвітити свою дурну голову, то я вмів так прискаржити наш нарід, що панотці дивувалися, де я так добре пізнав той нещасливий нарід?

Отже це ще не був мій екзамен на інтеліґента. Уперед я мусів порядно вприти зострахи, заки той екзамен зложив.

Зачали собі панотчики нагадувати ті часи, як ходили до школи. Оце мені дало страх. Ану-ж мене запитаються, які я маю школи?! А я не скінчив і сільської: ходив три роки тай перестав, бо пішов на службу після батькової смерти. Але їм було не до того, щоби кого запитатися про що. Кождий намагався про себе розповідати, один одному перебивав. Що один зачне, розповість десь до половини, то другий мало що й услухає, тілько пильнує, коли той буде віддихатися. Тоді зараз із своїм виїздить. „Я наприклад... Мені раз... Але чекай, що зо мною було“...

Оце все, що можна було спершу вирозуміти. Але трохи згоді, як я добре вслухався, то геть усе порозумів, що вони говорять. Хвалилися один навперед одного! Хвалилися тим, що як ходили до школи, то нічо не вчилися й нічо не вміли, а так якось обдурили професорів тай посувалися вище.

Так зацікавилися цими споминками, що дивлюсь — а навчитель також хоче говорити! Натягнув свою довгу й без того шию, підтяг брови в гору, склипав очима тай киває головою неначе давиться. Отак дознаку мучиться качка, як ухопить чого сухого за багато тай не здужає проликнути.

— „А я — каже — також нічо ніколи не вмів".

Се вже, думаю собі, добре: адже й я в таких школах міг бути. Одно я не вчився, друге не вмів, третє забув тай остався таким, як ось мене бачите. Через те я набрав відваги тай незабаром приступив до екзамену.

Зачали панотці хвалитися, що нічо не читають. „І ця газета нездала і та нездала, шкода часу!"

— „Тай я нічого не читаю" — похвалився й я тай трохи зобрехав, бо я маю дешеву газету для мужиків. Дивлюся, а навчитель знов натяг шию тай давиться. Але тепер собі порадив: намість до панотців, а він говорить до мене. Сподівався, що я йому не перебю: дам докінчити.

— „Я — каже беру лиш одну газету: урядову за шкільні гроші. Але де-ж би я таке свинство читав?!"

Панотцям припав до вподоби такий спосіб розмови, ото-ж ухопились і вони за нього. Обернулись оба д' мині тай говорили. Кождий з них сіпав мене за поли, хапав за плечі, за руки, щоби я його слухав, а не сусіда. Особливо блідий панотчик балакав без упину тай геть перекричав червоного.

— „Я — каже — себе обсервую: така дивна річ, що капусту сиру буду їсти, а вже варену не можу. І не можу себе змусити, аби що прочитати: маю — каже — такий ксєньґовстрент. Я себе фурт обсервую! Я є дуже дивна людина! Наприклад: дома мені нічого не смакує. Як уже мені жінка догожає, а все-таки не годна догодити! А в місті

зайду до реставрації: усе мені смакує. І такий я є завсіди — бо себе фурт обсервую від давна — від коли себе затямив. А чекай же!... бо я над собою переводжу цілі студії. Як би я так мав терпець до писання, то варта би ті обсервації списати"!

Потім нарікали на робітника, що дорогий тай лінивий. Тут уже я вважав себе за розумнішого. Узявся й я на той спосіб, що не дозволив другому говорити.

— „А чекайте-ж, панове, — кричав я — ви це добре не знаєте, бо не стоїте над робітником цілий день!"

Не дуже вони мене хотіли слухати. Ото-ж я обох панотців сіпаю за реверенду, а навчителя то таки ліктем у груди штуркнув. Мусіли слухати!

Та бо таки що правда! Що собі той нарід думає? Як він має жити на світі? Ви йому платіть як найліпше, а він ніколи неконтетний. До роботи-ж дуже легкий, бігме! дуже легкий.

Екзамен мені вдався. Ми замовили собі ще по склянці пива, цокнулись і розцілувались, як рідні браття.

Потім я їх узяв на екзамен. Але їм не пішло так гладко, як мені.

Зачали ми в карти грати. Я цеї біди навчився при війську, а в цивільнім стані я ніколи до того не беруся. Бо одно: що не маю з ким тай не маю коли грати, а друге: я не маю грошей на страту. Тоді-ж, правду сказавши, був я трохи підмогоричений тай подумав собі: ану-ж удасться штука!

Червоний панотець зовсім замовк, блідий же зробився ще більше балакущий, як передтим. Навчитель говорив би був, але не смів. А я, що програв — не додав, що виграв — забрав. Оце моя штука! Червоний не помітив, бо похнюпився над пивом, блідий же не мав як надзирати, бо не вгавав говорити, що себе обсервує, а несміливий навчитель може й завважив та боявся признатись.

Як я їх обчистив, то вдав, буцім виходжу на двір на малу хвильку, але вже, розуміється, не вернув. То-то десь на мене відказували! Але гадаєте, що не забули? Забули! Як другий раз зо мною зійшлися, то й словом не писнули. Добрі вони люде: жаль мені, що так сталось. Але й те треба мати на ввазі, що їм лекше за гроші, як мені. Тай яка тут ріжниця, чи береш тоді, коли сам хочеш? Усе одно не заробив, але задурно взяв.

Отаким способом ускочив я поміж інтеліґентів. Ніхто вже мною не стидається, кождий випє зо мною склянку пива залюбки. Я вже наломився й до їх бесіди. Невелика це штука, отже привикнути треба. Говориться намість: трьох та тирйох, намість: світ та шьвіт, намість: уперед та фперед, то-що. Иноді забудуся, то й до жінки так говорю. А вона свариться:

— „А йди-ж ти — каже — гугнавий! Не погань мені хати такими словами!“

Що дурна баба розуміє?!

Хоть неодин хотів би мати в руках таке ремісло, як я тепер маю, отже мені не зусім догода: я гадкою сягаю далі. Дуже мені той Гринько отут сидить, у печінках. Такий злодій, такий злодій, а він — подумайте лиш — по сто корон місячне! Та ця посада касієра неначе придумана для мене: що-день досвіта до міста, сів за столик, виплачую гроші тай назад до дому. Не думайте собі, що я пускався-б на таку бистру воду, як Гринько. Ні! Я в його сліди не вступав би, Боже борони!

Гринько дурний хам, свиняче путо. Дурневи-ж, як якийсь казав, море по коліна: він думає, що то ніколи не урветься, що заєдно так брикатиме. Отак достоту, як свиня, що зайде в барабулю. Що не з'їсть, то пориє, затолочить, обпаскудить, не дбає, що завтра буде їсти.

Може давно так удавалося, бо ще й досі співають за опришків. Теперішніми-ж часами опришка підтягають зашморгом на кільканайцять цалів по-

над землю. Тепер, брате, таким способом не доробишся.

Я не рушив би зломаного крейцаря! Тай на що мені теє кивати, коли мені люде самі дадуть за вигоду. До хати принесуть! Правда, неодин за те відказує на мене поза очі: ба Мудрагель ошуканець, ба сільська пявка, ба кров людську ссе! Але яке то сьогодня: вдяки від нікого не жди! Дурень говорить, бо не розуміє.

Іди, правдайся з Господом Богом, на що він так світ установив, що без моєї помочі не обійдешся?! Я також досить наплатився всякій біді, доки до розуму дійшов. Тобі кривда, що свій чоловік, патріот, запомагається? А як би я так тобі не поміг, то найшов би ти собі такого, що обібрав би тебе до голої кости. Ти тоді мовчиш, але на свого заздро! Я мушу за те брати плату, бо я з сього жию: се моє ремісло. Я не такий, як отой війт із глухохо села, що витуманить у дурного пятку тай уважає її за крадену. Озьме, пропє, доложить іще свої гроші тай через кілька літ дивись, а він зійшов на Ицкову суку! Другого скривдив тай сам нічо з того не звів. Я ні! Я вмію пошанувати кождісінький крейцарь.

Отже таки признаюся, що нераз і мені підступає під серце те дурне мужицьке сумління. „Гей! — думаю собі нераз у ночі — неодин так тяжко працює, а не має чим діти погодувати. А я отак хитро-мудро та з того самого злиденника кілька корон вишпортаю“. Але не довго борюся з тим сумлінням: хутко отямлюся тай завсіди його переможу.

— „А ступися-ж — кажу — від мене! Ацю! бо в чоло вдарю! Ти не видиш, що я вже перейшов на иншу віру? що злизав із себе те пятно мужицьке? Іди під здудурені поли сардакові, а мене скараскайся! Не я давав такий лад світови тай не я за нього відповідальний“.

Не думайте-ж однако, що я через те цураюся таки зусім народньої ноші. Ні! я не гірший патріот від другого: я люблю своє рідне. Ось недавно купив я свому Петрусеви (йому три рочки, коби здоров!) вишиваний киптарик, писану дзьобенку, крисаньку з павами. Як убрала ся дитина, бігає по хаті, кождий куток веселить. Неначе квіточка в маю по бистрім потічку пливе. Кажу вам: стіни хатні всміхалися до дитини!

— „Натішся — кажу — синку, поки малий, бо скоро виростеш, то носитимешся так, як я".

А дурна баба знов своєї: — „Я би — каже — не позволила так свою дитину поганити".

А я їй може вже який сотий раз наказую: — „А цить же ти, дурна! Я не воріг своїй дитині: не хочу його пятнувати, аби потім моїх костей не проклинав, що зза моєї причини та не міг ніколи визволитися з мужицького ярма. Не бійся! Про нашого Петруся народня ноша не загириться".

Котрі-ж її так дуже любите тай боїтеся, щоби вона не загирилася, то носіть її самі. Просимо! Скоро те пятно розділиться на нас усіх, то воно перестане вже бути ознакою нещасливого мужицтва. Отоді й я вернуся до неї.

ПРОРОЦТВО ГРІШНИКА.

„Хощу же всіх вас глаголати язики, паче же да пророцаєте: болій бо пророчествуяй, нежели глаголяй язики".
[Пос. ап. Пав.]

Пропало: лакомство моє на погубні думки й на грішні вчинки за велике. Не вговорюйте мене й не лякайте: не покаюсь!

Оце-ж моє пророкування:

Так як виджу, що мене чекає по смерти. Пекло!

А як мене вже засудять, то знаю, що не втерплю тай так обізвуся: — „А мені все здається, що найгірший розбишака на землі не завдавав би такої муки найтяжчому свому ворогови. Та взагалі люде вже застановили між собою кару тортурів. Навіть заборонили знущатися над звірятами..."

Але мені не дадуть договорити: загудять дзвони, затрублять труби, щоби заглушити мої слова. Та додадуть мені жару за те, що важився критикувати вирок. На тисячу метрів глибше засадять мене в пекло! Там спека вища на міліон степенів Цельзія від тої, яка спершу була мені призначена. Знай, грішнику, не бунтуйся!

Отут я затеряю відвагу зовсім. Без сорома казка: йойкатиму та кричатиму несвоїми голосами. Ой, проклену тяжко та важко й ту годину й ту

хвильку, коли мене нечистий наустив не послухати дяка з Йолупковець. Я вірив більше безбожним книжкам, як йому. Оце мій великий гріх, що запроторив мою душу на віки. А говорив мені нераз йолупківський дяк, що всяка наука ні до чого: до добра не доведе. Він се чув від свого священника. А сих мудрощів — попри гру в карти — набрався священник на теольогії.

Тай не послухати-ж мені таких людей, але бери та читай на тих безбожних книжках. Навчився я на них погубних думок. Та це ще не все! Від думки до діла не далека вже дорога. Ото-ж узявся я до грішних учинків. Та бо й це ще не все, бо я намагався ті думки й другим передати.

У пеклі приставлять до мене милого товариша: старого чорта. Він буде мене обертати залізними вилами, аби я припікався однако з обох боків. Має бути з мене печеня без ніякої догани. А щоби я й страху набрався, буде штуркати мене чортяка вилами в очі. Що він вильми до очей, то я голову назад: отака буде в нас забава!

Хоч промине літ міліон, отже таки ще не буде з мене готової печені. За той час ні видіти мені нічого докола себе, ні чути, бо ніщо не дійде до мойого свідома опріч спеки та запаху смаженого товщу. Таки з мене грішного. Але після міліона літ я звикну трохи до пекольного клімату, до тої забави з дітьком і до тих запахів. Стану крадьки приглядатися тому, що діється кругом мене. А як се мені вдасться, то хіба-ж я на цім і перестану? Ой, ні! Бо я стану тоді думати й гадати, чи не вдало-б ся мені добути якої полекші та пільготи. Ото-ж прийде мені найперше на думку, яким би світом прихилити собі хоч трохи серце старого чортяки. Примилюсь я до нього, до чорта до старого, тай стану його хвалити:

— „Ясновельможний чорте! Десь то в нас приповідка бувала, що: — Чому чорт мудрий? — Бо старий! — Оце-ж я тебе за дуже мудрого по-

читаю. Та тільки з дива мені не сходить, чого ти взявся до такої роботи, до нездалої? Скажи мені, для кого ти поносиш такий труд великий коло мене? Чи буде-ж тобі за се яка надгорода, або хоч-би подяка? Ось ти так запопадаєшся, щоби я, сохрань Боже, не прирумянився більше з переду, як із заду, а за те коби ти собі придбав хоч яку хатчину. Так же ні! Мешкаєш у пеклі так, як і я. Чи може дослужишся хоч того, щоби тебе перенесли в инший клімат? Також ні! Бо нема відси виходу ні тобі, ні мені! Шукай-же собі, вельможний чорте, товариства межи нами, бо однака доля жде нас із тобою. А чи годиться тобі поводитися так нечемно з товаришами недолі? Намість шпигати мене вилами, радше порадьмося вкупі, чи гаразд у пеклі проживати. Може здалося-б які реформи позаводити? Ліпше така політично-суспільно-економічна розмова, чим найлекша фізична робота. Тай не завадило би тобі нагадати собі одну догму. Ти її, виджу, зовсім забув. Адже грішні наші тіла ніхто не годен ані вбити, ані спалити, бо вони вічні. Отже ти на перекір цій догмі наважився мені очі повиколювати! Гай, гай! Коби ти знав, як мені жаль було тебе за твоє незнання такої правди віри. Я тому так верещав, кілько рази ти нагонився до мене з вильми. А обертання також пустий і непотрібний захід, бо коли мене з котрого боку надто припече, то я й сам повернуся без твоєї ласкавої помочі".

Віщує моє серце, що старий чортяка, слова такі почувши, зрозуміє мене та засоромиться. Лишить мене в супокою й відійде собі геть. Аж опісля допевнюся, чим я зрушив його серце. Що одно: проговорила йому до переконання моя промова, а друге: злюбив собі найпаче те, що я не назвав його дітьком, але чортом. Бо в цім пеклі такі-ж звичаї, як і в нас на Вкраїні. Що в Галичині Єврей образа, а Жид ні, то в Україні Жид образа, а Єврей ні. Натомість Ізраільтянин, то старе й по-

важне слово. Так і тут: у цій верстві пекла, де я буду проживати, дітько образа, а чорт ні, в инших же регіонах чорт образа, а дітько ні. Натомість діявол, то старе й поважне слово. Або хоч би: брехун — образа, патріот уже ні. Натомість дурисвіт — старе й поважне слово.

Тепер кинуся по тім пеклі, неначе сука по ставі. Нестережений чортом швендятимуся з одної верстви пекла та в другу. З цікавістю приглядатимуся злидням инших грішників. Допевно насамперед назирю жінку, що я її любив. Небога мала шлюбного чоловіка, та намість із ним полюбилася зо мною. А властиво: наперед із ним, а потому зо мною. Збаламучений погубними думками запевняв я її, що коли муж не хоче розстатися з нею, або вона з ним, то наша любов дозволена. Відобрав я їй побожність і подружну вірність. За це-ж вона пробуватиме в горячім кліматі в товаристві запопадливого чорта. Як же вона покращала! То була бліденька, а тепер румяна як яблочко. Зміна клімату помагає.

Зачну-ж я від проповіди до чорта, що без потреби знущається над безборонною жінкою. Такой сей сатана схаменеться й покине свою непродуктивну роботу. Що-ж я скажу своїй давнішій любці? А вже-ж схочу її потішити. Нехай не журиться та не клопочеться, бо в двох терпіти лекше. А оце я заховую для неї тут при високій пекольній температурі ще горячішу любов, чим на землі. Вона мене пізнає, та на моє диво стане мені докоряти. Не схоче мого товариства, досить мала його на землі. Ось тепер лиш відчепився від неї такий товариш, як я. Через мене тут пропадає, хоч нічо не провинила. Вона була недосвідчена: повірила на своє нещастя моїм гарним словам, а я використав її добру віру на грішну ціль. Кається гірко за всі гріхи та прирікає поправу. Не хоче мене видіти, нехай я забіраюся геть та не блазню її більше, бо вона не хоче мене знати... Отаке

буде наше привітання. Аж температура понизиться в мині від таких слів. Тай се полекша.

Але я не страчу ще надії: буду все при своїм стояти. Озьму її переконувати, що шкода заходу забігати собі ласки в могучих, бо ніщо з сього не вийде. Як вирок раз виданий, то буде виконаний без ніякого милосердя. Такі вже тут звичаї. Отим то й без потреби мене відгонить.

Не така-ж вона недогадлива, щоб не порозуміти. Доглупається зараз, що чи зо мною, чи без мене, то вже їй відси не вийти... Тому подобрієе, стане ласкавіша. Приступлюсь я до неї ближче, щоби відновити назад наше знакомство. Погладжу її по головці тай стану її жалувати:

— „Ой, любко-ж моя бідненька! Як же-ж твоє волоссячко геть спопеліло!“

А вона стрепенеться, вхопиться за голову маленькими рученятами, та переконається, що я не брешу. Тоді ревне заплаче, гірко заридає: — „Господи! Де-ж поділося моє волосся? Пропала вся моя прикраса! А я мала таке волоссячко довге та густе - густе!“ — Тепер обернеться до мене люта як змія. Верещатиме крізь плач: — „Безбожнику, лайдаку, розбійнику! То все через тебе!“

Що-ж мені буде діяти? Збентежений, озьму присягатися, що вона мені мила й з лисиною. Та дурно буду тратити слова: се лишень її роздратує гірше. Тому перейде від крику до вчинків: ждюхне мене ліктем у груди, так що я полину, як та кулька з рушниці, на сам верх пекольного вогню.

Дорогою пантруватиму гарненько, щоби знов де не наскочити на яку давну любку. Бо як мене кожда так привітає, то лишиться з мене на печеню обмаль! А що то буде, як котрий із їх чоловіків тут проживає?! Спиною почуваю, що пекольна температура чим раз кріпшає!... А може... може всі чоловіки в раю. Се було би найліпше і для них і для мене.

Любовні придибашки! Не знав я, які наслідки можете ви мати чуткі та болючі. А я собі так розумно уявляв, що ті речі такі ясні та звичайні! Бо чого-ж би бідному бурлаці не зазичитися жінкою? Думка була в мене шира: що як оженюся, то віддам із лихвою.

Із такими жалісними думками опинюся на пекольнім березі. Тут я побачу знакомого касієра, як у блаженстві походжає понад берегом та радується, що другі в огні, а він на прохолоді. Проворний касієр! За живота свого урядував при трьох касах, та всі три каси гарненько обікрав до чиста. Але попри то був завзятущий клєрикал, а клєрикали, видко, не люблять спеки. Як же мене касієр назирить, то не здержить із утіхи голосного реготу. Буде тріюмфувати надо мною: — „Що-ж там, праведнику“ — скаже. — „Чи тямиш, як ти мені грозив тюрмою?! Чи тямиш, як ти компромітував мене перед людьми, величаючи мене злодієм?! А чи не вважаєш ти, що ця нагода приключилася для того, аби ти відобрав від мене красненьку подяку?“

Стану я щиро перед ним каятися за то, що заподіяв йому за свого життя таку прикрість. Але се сталося через те, що я нетямущий та не вмів гаразд оцінити його прикмет. Не міг я розчовпати в своїм безбожнім нерозумі, що крадіж для клєрикала — діло спасення.

— „Простіть мені“ — стану я ласитися перед ним як пес. — „Не гнівайтеся, чесний пане касієре. Хоч виджу, що я недостоїн вашої святости, то однако прошу вас, нехай розмякне ваше серце. Не шукайте пімсти надо мною, бо я й так уже маю доста. Змилосердіться та пожалуйте мене хоч крапелькою водички, бо язик у мене — один пипоть!“

Пан касієр удасть, що послухав мене, схилиться буцім за водою: — „Зажди“ — скаже — „братку! зараз я тебе напою. Не забудь лиш рота роззявити!“ — Найде велику вогненну головню та

жбухне мені в рот, так що я знов опинюся посеред пекла.

Там я надибаю мужика Грицька тай його жінку Катерину. Вони також із моєї причини знайдуть у пеклі пристановище. Бо набралися за життя від мене погубних думок. Але я не побоюся, що вони за те будуть лихі на мене. Знатиму то добре, що мужик не догадається, через кого запопав такий дешевий загріток. Бо простодушним мужикам не спаде й на думку, що можна підпасти під кару за самі лишень переконання.

Грицько сидітиме скорчений, щоби забрати як мога найменше місця собою. За життя нікому не заваджав, тай у пеклі схоче, щоби як найбільше миру змістилося попри нього. Як би на те прийшло, то він готов відступити зовсім своє місце для добрих людей. Він буде лиш постогнувати, а Катерина не те, вона дуже нетерплячка; буде таки верещати тай вертітися.

— „Як же вам жиється?“ — скажу до Грицька. А як він уже мене пізнає, то відповість: — „Душно! Така спека, що раз! Цюрком лллеть ся піт, очі вигризає. Та нема вам що й казати: ви то й самі знаєте, бо виджу, що також упріли порядно. Але то ще байка. Лиш ось баба зойкає та піворить та скавулить мені заєдно над вухами. Від її тарахкотання та шумить мені в голові, як у млині. Дуже ті жінки мнякі на спеку: їм би лиш у холоді сидіти“. — Потім крикне на жінку: — „Та заткайся вже раз, кажу! Най поговорю хоть кілька слів із знакомим!“

А Катерина, хоч кричала, отже все чула, що ми говорили. Мабудь привикла до сього. Тим то й обізветься до мене: — „Як же йому не має бути душно, коли, ади, дурний мужик сидить у постолах у такій спеці. Подивіться на нього: голіський, упрів як та митка в окропі, а постоли таки не скине!“ А мужик погляне на постоли, облапає їх руками, попечеться, хухне на руки для прохолоди

(а від сьо́го ще горячіше) та: — „Коли-ж бо то“ — скаже — „лиш тільки мого“. Тут би ні поросяти не втримав, ні навіть кота, — а так хоть постільці мої. Я їх найшов“... Але крик жінки не дасть йому договорити. Вона побачить чорта, що буде йти до неї з вилами. Тим то вже заздалегідь кричатиме, бо також не злюбить чортівської роботи. А Грицько буде її далі картати: — „Не кричи! бо знаєш, що пан чорт того не люблять!“ — А потім буде її остерігати: — „Хибни-хибни головою на бік, вили в очі шпигнуть!“

Чорт уже буде Грицька обертати, а Катерина ще верещатиме. Сим часом стану я чорта вговорювати. Допевне-ж він послухає мене так само, як і ті два перші чорти: засоромиться тай утече. Грицько не завважить сього. Буде дожидати терпеливо привичних уже побоїв. А як не діждеться, то наставить іще одну частину тіла тай промовить винувато: — „А пан забули поштуркати ще мене отут!“ А як я йому об'ясню, шо чорта вже нема, то Грицько здивується: — „А я гадав, що вони, ніби пан дітько, та вгніваються на нас за то, що ви їм так договорюєте. Аж вони вас послухали“.— А перед жінкою похвалить мене: „Видиш, небого“, — скаже — „як то добре письма знати: хоч із ким, то розмовишся“. Але також не втерпить, аби жінці при цій нагоді не допекти. — „Як би я був тебе не зацитькав, то ти була би своїм виском їх геть відогнала тай пан дітько були би собі далі завдавали труду коло нас!“ А до мене так промовить: — „Я, як вас лиш уздрів, то — бігме — зараз погадав собі, що ви таки так простим пекольником не будете. То се вас помежи старших узяли, що й пан дітько вас слухають!“ — Він буде в'одно панькати дітькови й поза очі, бо ану-ж коли ще вернеться.

Запрошу я Грицька, щоби трохи погуляв зо мною по пеклу. Тай таки боятиметься за постоли, щоби їх не згубити. — „Бо тут глітно“ — ска-

же — Господи! такого народу, як на ярмарку або на прощі".

Отже я не всиджу довго на однім місці. Бо одно, що я не дуже терплячий на високу температуру, а друге: здаватиметься мені, що — змінюючи місце — таки найду десь прохолоду. Хоч сього й не може бути, але я таки буду надіятися, бо як біда добре доскулить, то й де та віра найдеться?!

То-ж метну ся щупаком знову до якогось берега. Там побачу знакомого священника. Сидітиме в трощі на березі як гіпопотам. Благодать його буде розпирати, а побожність по всіх жилах грати. Розкішне його тіло трохи не заговорить: — „Так іспасаєся той, хто має чисту совість! Бо йому спання в смак, а їда на пожиток". Він мене зараз пізнає, як лиш стану видний у верхній поломени. Тото-ж утішиться, побачивши мене. Аж підскочить, аж погладиться по животику з великої радости. Здойме руки до гори та молитиметься: — „Господи! Дякую Тобі за ласку, що Ти справив мені таку сатисфакцію. Оце бачать очі мої ворогів моїх покараних. Кілько зазнав я від них приниження, кілько сорому та скорбот! Нераз вони мені доказали, що я дурень та непотріб. Тепер я покажусь їм, як яка скала.

. . . . . .

Зі страху подамся до протилежнього берега найкоротшою дорогою. За той час буду знов жалувати, що не послухав йолупківського дяка. Ба де він, у якім місці на березі пробуває?! Коли-б його найти. Може би хоч він змилосердився надо мною. Дяк був добра душа. Допевне пожалував би мене й тепер. Сильно буду бажати, дуже буду хотіти здибатися з йолупківським дяком. Отже не стрінуся з ним ніде! А через що? Через то, що я буду його шукати на березі, а він найшов собі тепленьке пристановище в пекольнім огні. Посварився бідний дяк із своїм священником через два хліби; буцім попадя зарахувала й недодала йому.

А такий дяк удався завзятий, що навіть умираючи не покинув гніву. Тому й до сповіди не покликав священника...

. . . . . .

Буду мати надію, що розбійник обійдеться зо мною ласкавіше, ніж всі дотеперішні береговики: адже небагато хибувало, аби й він не стрибав побіч мене по вогневих филях. Пізнавши мене, може нагадає собі розбійник свою скрутну пригодоньку. Правда, не має він багато причин, щоби мені дякувати, бо й я був на тім суді тай говорив суддям, що розбійник посиротив дрібні діти. Правда, сам розбійник пообіцяв, що як іздибається зо мною на безлюддю, то ще й мені полічить кости. Отже я таки проситиму його, щоби зглянувся над моєю недолею.

Але розбійник намість того, схоче приступити зараз до пообіцяного ліку. Про се довідаюсь я докладно з його мови й з його вчинку. Бо як він лиш мене назирить, то доразу крикне: — „А бий же!“ — тай ухопить ув обі руці по каменеви.

Тікатиму хутенько неначе вітер. Тай то кривульками, аби проскочити від каменюки, бо шумітиме каміння понад головою! Дістане розбійник такий завзяток, аби мене конешне каменем запопасти.

Ця втека не заглушить у моїм серці великого жалю. Де-ж таки?! Щоби не зглянутися надо мною навіть береговикови-розбишаці?! Він же лишень чудом не запопав у пекло. Але трохи згоді додумаюсь я до чого иншого. Бо чому „чудом“? Адже сам про себе ніякий учинок не є грішний. Як би хто намість дуба зарубав нехотячи чоловіка, що припадком підліз під сокиру, то за се не буде гріх писаний. Бо вбийник не мав думки, не мав наміру вбити. До вбийства самого вчинку за мало, треба ще й намір мати...

. . . . . .

Такі гадки зноситимуть мене, заки доберуся до безпешного захисту, куди не долетить каміння,

шукаючи вперто моєї голови. Тут я, поглянувши на беріг, забуду всі мої муки. Бо на березі похожатиме молода береговичка-дівчина. Прекрасна! Неначе пава, неначе чічька! Аж оближуся, аж охну! Одну руку покладу на серце, а другу простягну до неї. Назову-ж її ангелом. Е! що то ангел? Сховайтеся під лаву всі ангели! Дарма, що ви святці, а вона лиш людина. Коли-ж бо тягне до неї мою душу ланцюхами!

„Найгарніща дівчино!“ — промовлю до неї. — „Побережна прикрасо! Найсолодша ягідко пекольних берегів! Чим ти мене заворожила, що я виринув ізо дна пекла просто перед тебе, неначе би мене хто підоймив руками? Через тебе, голубко, палає моє серце невгасимим вогнем. Погаси-ж той вогонь, що ти його запалила в мині своєю предивною красою! Спрагу чую, спрагу, що мене всього пожерає. Коли вже не своєю ласкою, то прохолоди мене хоч водицею“.

Що-ж діяти? Може дасться видурити води хоч від береговички. Віщує моє серце, що отсе мені таки вдасться. Бо що то значить для дівчини трохи води подати? Має-ж вона її досить на березі. Не лишень подасть, але ще й зажуриться, хто поїсть із мене печеню. Схилиться, набере води повні пригорщі тай переллє в мої. Та ба! не такі тут звичаї, щоби пекольникови можна було промочити засхлі губи водою. Не встигну я ще водицю до губів донести, як вона вже вся парою візьметься. А пара буде пекти, буде пражити сто раз гірше за пекольний вогонь. І ще щастя наше, що нас пражитимуть на сухім вогні, бо як би так додали водяної пари, то би невитримана була година. Хоча перед дівчиною, то однако завию з болю як скажений. Але вона з сеї притоки не буде глумитися надо мною. Навряд: іще пожалує мене та намагатиметься ласкавим словом біль мій усмирити. Тай доконає того. Бо розмова з гарною дівчиною над холодний вітрець пекольникови миліща, понад студену воду солодша.

Але як я дівчину розпитаю про її гаразди, то здивуюся великим дивом. Бо вона не матиме чим похвалитися. Нудьга їй, скушно дуже! Нема з ким душі розвести. Нема ніякої ясненької забави. А про товариство — шкода й згадувати. Тільки й видиш, що навкруги побожні обличчя. Не того вона надіялася. Сумно їй, що так нудьгуватиме без ніякої переміни на віки вічні. Жаль стане бідного дівчати навіть мені пекольникови, запеклому та проклятому.

Та сей жаль не стримає мене зовсім від грішного наміру. Із привички моєї давньої, із грішної привички стану дівчя підмовляти з собою. Буду її впевняти, що в пеклі стріне товариства всілякого роду, тай найде забаву, якої лиш забагне. А до того всього віддаю їй себе самого за провідника, за покровителя, за товариша... Одним словом: за кого схоче мене мати, тим буду.

Що вона не схоче на се до разу пристати, то розуміється само собою. Бо де-ж дівчині, та ще береговичці, здати ся на підмову? Але про те ані не втече від мене, ані не буде мене сварити. А се вже велико значить. Вона потупить очі в землю тай скаже, що боїться, бо не знає, чи не треба на се дозволу. А я, дурень, на се слово не найду в своїй голові ніякої відповіди. Мусітиме само дівчя вичитати раду з землі спущеними оченятами.

— „До гіршого йти, то хіба на се не треба ніякого дозволу“ — промовить дівчина соромливо.

Дослухаюся я в сих словах немилої для мене правди. Бо здаватиметься мені, наче вона хотіла сказати: „Наважилась я вже давно там піти, та лиш дожидала принуки. Не думай-же, старий дурню, що я се роблю задля тебе“.

Порадю я їй, щоби роздяглася, бо в пекольнім вогні любить усяка одежа займатися вогнем. Трохи тепер дівчина вагуватиметься. Але на остатку: — „Волію“ — скаже — „пробувати в пекольнім товаристві, як у райській самотині“. Освободить

своє гарне тіло від небесної одежі тай шубовстне просто в вогненні филі.

Побожні береговики! Як би ви се все бачили, то полетіли би за дівчиною стрімголовою на саме дно пекла. Але ви були помилувані на той час сліпотою! Тому й лишилися на березі далі.

Нічо не поможе: трохи дівчина крикне, як її обійме з усіх боків поломінь. Буду її впевняти, що вона звикне ще колись до спеки. Ось кілько нас тут є. Хоч постогнуємо, то все якось проживаємо.

Шукатиму для неї відради та поведу по пеклі на обзорини. Нехай зразу забавляєть ся тим, що до тепер не виділа. А вона буде страх цікава побачити чорта. Ага! Ось кого вона на березі дожидала. Про кого вона думала, що вирятує її з нудьги. Тепер цікава хоч пізнати, яка в чорта поведенція. Та не дурний я буду показувати їй ліпшого від себе.

— „Не забагай, дівчино, такої стрічі“— скажу— „Тай на що тобі того! Не в однім із нас сидить чортяка. Не шукай ліпших, щоб опісля не каялась“. Отака буде в мині зависть. Бо хоч сам я на ніщо вже нездалий, то така вже, бач, у собаки вдача, що й сама сіна не їсть і другого віджене.

Не буде нічо инше дівчині діяти, як тільки вдавати, що не розуміє, до чого я таке верзу. А дівчата на се дуже хитрі. Та хоч я їй буду показувати всі кути пекольні, то вона зиркатиме завсіди одним оком за чортами. Не встережу її: таки вздрить те, що їй буде треба.

Допевнюся, що ми, пекольники, всюди однакі: чи на землі, чи тут у пеклі. Вимагатимемо від своїх жінок любови й вірности. Длятого я не забуду показати дівчині одну жінку тут у пеклі, що ще й тепер любить свого чоловіка. Тай прецікава-ж се історія, Кождий чоловік може її розповісти своїй жінці задля науки. Розповім я ту історію своїй дівчині. Ось як воно було:

Жив раз на землі чоловік дуже безбожний та мав жінку дуже побожну. А тота жінка так чоловіка любила, що душі в собі не чула. Бувало де повернеться, всюди чоловіка згадує. Він її сварить, вона його любить. Він не хоче нічо робити, вона його любить. Він іде до корчми, вона його любить. Він пропив її маєток, вона його любить. Він лазить за другими жінками, вона його любить. Він її бє, вона його любить. Він пустився на злодія, вона його любить. Він гниє в тюрмі, вона його любить. Працює тяжко, купує тютюн, носить до тюрми, аби мав що курити. Він умер, вона його любить. Не хоче за нікого замуж іти, умерла вдовою. Та як стала на небесний суд, то присудили їй за її побожність і вірність вічний пробуток у раю. Але вона сказала: — „Не хочу я до раю, бо там нема мого чоловіка. Без нього мені рай не рай. Пустіть мене до пекла, нехай я жию із своїм чоловіком. Се буде для мене найбільшим щастям. Бо коли ви хочете надгородити мене раєм, то він стане для мене без чоловіка пеклом. Коли-ж ви покараєте пеклом, то воно стане для мене поруч із чоловіком раєм". Оцим вона забила цілому судови небесному порядного цвяха в голову. Бо надгорода для неї кара, а кара надгорода. Як же тепер судити? За свою побожність заслужила собі надгороду, а за непослух, що не хоче приймити надгороди, заслужила собі кару. Коли віддати її за побожність до раю, то се буде для неї кара. То-ж виходить: за побожність — кара. Коли-ж віддати її за недослух до пекла, то се буде для неї надгорода. Виходить: за непослух—надгорода. Що одно не до шмиги, то й друге не до шмиги. Щоби дати побожности надежню надгороду, можна би перенести чоловіка з пекла до неба. Але-ж бо він за великий грішник: тоді треба би справити цілому пеклови переносини. Тай де до лиха всіх їх примістити Радився суд небесний три дні й три ночі. Тай таки врадив. А що врадив? Застрашити бабу.

На четвертий день каже суд до неї:

— „Слухай, жінко добра, а що ти на те скажеш, як ми віддамо тебе за непослух до пекла, тай іще заперечимо видітися з чоловіком“?

Хоч як хитро було се придумано, отже таки не збентежило воно жінки ані трошки. Вона й на такий присуд була вже заздалегідь приготована. Вона годиться й на се: нехай буде й так. Радше їй у пеклі без чоловіка, як у раю без чоловіка. Бо в пеклі буде мати ту потіху, що мучиться так само як він, а в небі мучила-б її страшно та гадка, що чоловік терпить муки, а вона в добрі. Така гадка заміняла-б їй небо на сто пекол. Отакі слова обернули ні в що тридневні судові наради. Пішов суд як непишний радитися знов. За трид дні була нова постанова: віддати жінку до пекла, нехай проживає з своїм чоловіком. Але однако сповістили в небі, що вона підпала під кару за непослух. Бо якось ніяково береговиків переконувати, що за набожність та дають надгороду пеклом. Була би се соблазнь! Отак то ця жінка пішла там, куда наважилася. Вона й тепер при чоловікови неначе голубка при голубі. Звели собі в пеклі одно кубелечко, однаковий мають загріток, один їх дітько шпигає під ребра. Навіть під один голос тай однакими словами плачуть і заводять, лиш вона тенором, а він басом.

Розуміється, що я пораджу й сьому чортови, щоби вступився. Але від сього не буде жінці великої полекші. Бо як лиш чорт уступиться, то чоловік зараз відбере від нього вили тай озьметься сам до роботи. Буде жінку шпигати та штуркати та так йому жваво буде ця робота йти, що й сто чортів йому не дорівняє. Бо він добре тямить, де болючі місця в жінки. Але й тут любов переможе. Бо він її вилами, а вона його любить.

Отака жінка примірна. Коби кождому чоловікови таку собі придбати.

Як розповім сю історію дівчині, то вона ні трохи нею не збудується. Наслухалася вона досить подібних історій і на землі і в раю. Всюди проповідали їй набожність і вірність. Остогидли вже їй такі прикмети. Вона послухала би радніше якісь нові проповіди.

Хіба стану їй пояснювати про основи пекольні, але що-ж? лиш із правничого боку, бо инакше не знаю. Оце: кождий пекольник носить із собою свою питому температуру. Вона тягнеться за ним як шкаралупка за слимаком, як запахи за тхором. Натомість, як піде в тепліші сторони, то теплота його підноситься. Буцім воно так, що на ліпше зійдеш, але до гіршого не дібєшся? З чого береться пекольний вогонь, то я вже не скажу. Про се розповів би лиш той, хто знається на природничих науках. Либонь найдеться тут який фізик.

Тай не довго доведеться нам за фізиком шукати. Бо й буде-ж їх тут, буде! Ось таки надибаєм одного, що вештається з кутка в куток із сяжневим термометром. Міряє висоту температури в усіляких верствах. Се йому колись мабуть на щось пригодиться. Жалуватиметься фізик перед нами, що не має на чім значити своїх помірів. Ніякий тут папір не остоїть, щоби не піти зараз із киснем у сполуку. Жура вченому. Але проворне дівчя знає спосіб на все. Вона порадить ученому писати свої наукові добутки на її спині. Або понижче спини на найширшій частині тіла. Вона радо наставить нам обом сю частину, щоби чим-тим причинитися до збагнення тайн пекольних.

Там є місця досить. Змістяться всі науки. Тай малювати є де. І ти пиши, і ти пиши, пишіть усі, їй богу! не перепишете.

Та коли ти, дівчино, зберігала потай нас які думки, зносючи біль від писання, то помилилася: сей учений таки зіправди не буде видіти нічо на тобі опріч тих значків, що попише.

Слово чести, що мої відомости правничі стануть фізикови в пригоді. Бо він дивуватиметься, що надибав таку одну постійну температуру, яка не хоче обнижуватися в ніяких верствах пекольних. А я йому поясню, що та постійна температура се — висота спеки, присудженої йому вироком. Він поніс би її з собою й на Сибір. Мабуть треба придумати новий спосіб задля поміру, бо як ні, то не зміриться спеки в тих верстах, де менше гаряче. Але фізик дасть собі раду: мірятиме температуру кождого грішника з окремішне. Щоби-ж її не помішати з своєю, то він мірятиме її не лиш термометром, але й годинником. До сього служить рахунок, кілько рази охне пекольник на одну хвилину. Отакі буде фізик робити обчисленя. Круті вони та довжезні. Але місця не забракне: таблиця широка.

За той час я буду далі провадити пропаганду поміж чортами. Повідгоню їх геть від пекольників. Бо й зіправди: нема найменшого розуму в тих чортівських прислугах. Адже всі ми тут кандидати хутше на чортів, чим на святців. Хто знає, чи й нас не заставлять колись брати вили в руки. Тоді-ж би ми віддячили теперішнім чортам! Не такі вже чорти дурні, щоб се не порозуміти. Тому покинуть усіх пекольників, нехай самі дбають, аби припікалися однако з обох боків. Де хто й подбає за те. Але не кождий: багато між ними буде недбайлиць та непотрібів. Неодин пригорить та прикуриться з заду або з переду. Та се не велика втрата: часом пригорена печеня має добрий смак.

Так промине літ багато—багато. Навіть і слова нема на те, щоби назвати той нумер, кілько тих літ. За той час усі ми привикнемо до пекольного клімату. Зааклімативуємося. Тай чи може бути инакше? Коли-б ми не зааклімативувалися, то мусіли би пропасти, а як не пропали, то очивидна річ, що зааклімативувалися. Намість кричати та охати, будуть баби робити сплетні. А наша дівчина буде міркувати, чи би не видавати газету? Вона позво-

лила би на се діло своєї таблиці, аби на ній писати. А отак пописана ходила би від пекольника до пекольника та наставляла би таблицю до читання. Геть стратить спека міць над нами. Пекольникам зачне вже навіть бути трохи за холодно. Котрий мякший на холод то пхатиметься на саме дно пекла, щоби погрітися при центральнім вогні. Усі-ж пекольники стануться нараз дуже товариськими: держатимуться купками, бо так тепліше. Майже кождий змінить свій пробуток: переселиться в тепліші верстви. Дехто нарікатиме на мене за те, що я чортів повідгонив, бо не одного чорт бувало вилами добре нагрів.

Лишь Грицько з Катериною лишаться на давнім місці тай моя давня любка. Грицько привик до свого місця як до рідної хати тай таки боїться за постоли, аби в глоті хто їх не потяг. Але тепер зробилися постоли для Грицька ще потрібніші. Бо вони заступають йому не лиш порося або кота, але й кожух. А се так, як здоровля в грудях. Постоли горячі: теплоти не теряють... Убери їх на ноги — гріють, убери на руки — гріють. Одним словом: гріють, як мати дитину. Грицько подавав їх і Катерині, щоби й вона трохи загрілася, але за кождий раз доганив їй: — „На! — каже — смійся, що я приніс сюда постоли!“ —

Тай моя давня любка лишиться на давнім місці, бо не схоче пхатися з марним волоссям поміж чужі люде. Хоч тут у кождої обростає волосся голову дуже несміливо, то все їй ніяково. Вона-ж мала за життя таке довге-довге та густе волосся! Хіба часом на велике свято показувалася на дні пекла поміж иншими пекольниками. Тай то лиш тоді, коли їй Грицько зробить ласку та позичить одного постола. Отоді вона надіне постіл на голову та закриє тим хиби своєї краси. А постіл статний: помістив би й дві такі голови! Алеж-бо ззиратимуться инші жінки зависним оком, що нічим їм голови прикрасити! Вона-ж утішиться най-

дужче тим, що й від нашої дівчини підверне собою очі всіх пекольників. Ти, мовляв, воюєш таблицею, а я постолом! Ану-ко, хто кого переможе!

Зиркатиме крадьки зпід постола лукаво й на мене. Бо хоть уже за ніщо в світі не хоче менезнати, то все таки люта їдь буде їй серце точити для того, що я встиг найти собі товариство. Вона-ж мене відогнала на те, аби я вже не міг ні до кого пристати.

Отаке буде наше життя в пеклі, як уже заакліматизуємося. Все будемо мати своє, хоч звісно на пекольний спосіб. А так уже звикнемо до сього, що й забудемо зусім, що там над нами є якісь береги. Та за якийсь час здойметься між нами велика метушня й переполох. Се зробить вістка, що всім пекольникам переселятися зараз із пекла на беріг. Усякі переносини, то клопіт. То чи-ж можна дивуватися, що з сеї причини счиниться поміж пекольниками й вереск і сварка, а може й бійка?!

Мандрівка на беріг буде для пекольників — річ несподівана. Але кождий, хто лиш був би колине-будь над сим подумав, мусів би був допевнитися, що воно инакше й не може бути. Бо вічність вічністю, але таке довге чекання, то всякому осточортіє. Не дивниця, що й наші судді забагнуть подивитися, які сліди поробив на нас їх присуд. А може й вічність колись та скінчиться.

Виходимуть пекольники гурмою. А як ізразу ніхто не квапився, так потому толочитиме по голові один одному, аби борше вихопитися на беріг. А найбідніший у тім здвизі буде Грицько. Хоч держатиме свої постоли руками й зубами, отже таки страхатиметься, що ану-ж який гульвіса і зуб виломить і постіл відойме. Дарма, що спокійний, що кождому завсіди з дороги вступався, тепер не те! Гатитиме ліктями прохожих у пащеку, що не одного кров заллє.

А моя давня любка? Як же вона засоромиться, вийшовши на беріг! Закриє голову руками, а в ре-

шту грішного тіла иехай і громи бють. Лиш той чоловік, що його жінка дуже любить, подорожуватиме вигідно. Бо він поставить жінку на-цапки тай поїде нею верхом. І ще й погонитиме батогом, аби хутше бігла. Та любов і тут докаже чуда. Бо він на ній їде, вона-ж його любить. Він її гонить, вона його любить.

Один фізик не схоче таки виходити ніяким світом. Він іще всього не доміряв. Бігатиме з кута в куток та труситиметься з поспіху наче лист на трепеті. А все буде просити дівчину, щоби не тікала з таблицею, але щоби радше йому наставляла. Ще хоч один нумер і ще хоч один нехай напише. А дівчині ще й поготів, бо вона зовсім не рветься на беріг. Була вже там, та не бачила нічо цікавого.

Але приказ приказом: коли виходити всім, то всім. Через те вигонитимуть фізика з пекла три ангели і два чорти. Куди там, не виженуть! Фізик прослизне поміж них за кождий раз. Іще й зачепить термометром ангела за крило: літатиме піря по пеклі як із жидівських бебехів. — „Ловіть, ловіть!“ — гукатимуть ангели. А фізик у кут. — „Забігайте, забігайте!“ — відгукнуться чорти. А фізик до таблиці. Скажуть і мені, щоби й я помагав ловити. Тай я буцім стану їм до помочі. А тим часом ухоплю дівчину за руку, щоби її завести на безпешне місце, де би її ніхто не міг зачепити. Морочтеся ви з фізиком, а мені досить буде мороки з дівчиною. Та коли тілько рушимося ми з дівчиною, то стане фізик як не той. Лишить свої поміри та побіжить за таблицею наче пес за ковбасою. Бо там поклав фізик не один свій нумер. Мабуть дуже вона ласа річ для вчених такі нумера.

На березі віддадуть мене під догляд і на науку касієрови, священникови тай розбійникови. Кождий з них буде навчати мене иншої штуки: що касієр — сприту, то священник — правд віри, а розбійник — чесноти. Всі три глумитимуться надо мною до схочу. Та всі одностайне признають, що

я великий тупиця. Доклад їх про мої поступи в науці буде для мене вельми некорисний. А що не буде ніяких виглядів на поліпшення, то призначать мене до авдієнції. Тут я договорюся від разу до свого. — „Віддайте мене“ — скажу — „назад до пекла! Я не хочу жити з такими праведниками“.— Отакий я запеклий грішник. Хто знає, чи за моїм приміром не підуть і другі. Заложуся, що й фізик забагне йти зо мною задля дальших помірів, а надто, коли побачить свою таблицю. Набезпешне й той любимець-муж зажене свою жінку до пекла, бо на березі не вольно бити. А Грицько з Катериною будуть ждати на дуже темну нічку, щоби тихцем прокрастися також за нами. А все через ті постоли. Бо там на березі гриматимуть на нього: — „Не засмерджуй неба вонючими постолами! Тільки не вгадаю допевне, що станеться з моєю давньою любкою. Іти їй зо мною ніяково. Та бо й лишатися не має чого: волосся їй уже не поросте таке густе, як колись було на землі. Накривати-ж голову раз-ураз руками, то навкучиться хоч би й кому. Тай не знати, чи се їй довго буде дозволено, бо ану-ж береговики подумають, що вона закриває голову на те, аби вони дивились де инде. У пеклі-ж то хоч би часом зазичилася постолом. Але нехай вона собі сама радить: я вже не дурний наставляти живота під її лікті.

Що далі буде, дух мій не збагне.

От, яке моє пророкування.

Не бійтеся, побожники тай ви, инші кандидати на береговиків! Се пророкування та воно й для нас у науку й на потіху. Бо воно показує, що грішник вітрить пекло носом іще за свого життя. Амінь.

ЖИРАФА ТА ЛАДО.

(Подражаніє Лєсінґови.)

Чи через бузьки, чи через ластівки, отже таки якимось світом допиталася панна Жирафа до нашого давнього божка, Лада. Чемненько поклонилася тай розвела перед ним ось-які жалі, бажання та просьби:

— Ласкавий боже! Зглянься надо мною, бідною сиріткою! Чувала я про тебе, що ти порядкуєш любовними справами. Полагодь же й мою таку справу, нехай я хоч трохи пожию солодко на світі. А так як тепер, то радше мені з моста та в воду. Не припала я до вподоби нашим самчикам, бо занадто докладно виступили на мині прикмети мойого роду. Тепер настали инакші вимоги для краси, примінитися-ж до них мені годі. Сміються з мене мої соперниці, а ніщо так глибоко серця не крає, як переносити над собою глум від подруг. А до того я й сама допевнилася, що на теперішній час я дуже негарна. Перед ніким би я до сього не призналась, але перед божком то й можна.

— Ти лиш подивись на мої передні ноги, які вони довгі. Стою на них наче на ходільницях. Тай шию мою натяг нечистий, що сягаю головою трохи не попід небеса. А ще мені якесь лихо висадило на голові такі роги як вили. Через те я така неповоротна, що як біжу, то холітаюся наче стара

торба. А зад мій, Господи! Не одну я довгу нічку проплакала гірко через нього. Бо він за вузкий та за малий проти мого переду. А наші самчики, може знаєш, дивляться більше на садок, ніж на подвірря. Ходять за садком та трохи не моляться до нього, неначе до твого престола.

— Коли в тебе є який спосіб на те, то не пожалуй мені, нехай я перекинуся в найкращу самичку. Прикороти мені передні ноги. Коли-ж можеш, то зрівняй їх із задними, або таки зроби їх коротшими від задних. Нехай я переможу всі мої ровесниці-подруги. Щоби я пишалася перед самчиками рівним та легким бігом або й скакала залюбки. Тай роги мені зменши, щоби ледви виднілися, або щоби їх і зовсім не було! А про садок мій не забудь, не забудь! Причини його і вздовж і впоперек!

Не надіялася Жирафа, яку втіху справить старому Ладови. На старі літа зробився він дуже бесідливий, а тут не навідувався до нього ніхто більше тисячі літ. Хоч шавкав старий беззубим ротом, то однако напустив такої бесіди, наче води на лотоки.

— Не журіть ся, панно! — глаголів старий Жирафу. — Якось воно буде. Кілько моєї сили й мойого відома, то стану вам у пригоді. Дякувать вам, що не забули про мене. Тілький світ пішки махати! А до мене вже не заходить ніхто навіть із поблизьких. Забули за старого. Інші тепер часи настали. Та що й нагадувати? Пропало. От ціліськими днями сиджу та гави ловлю. І пес на мене не забреше.

— А як же! Покинув мене мій нарід. Прихилився до правдивої віри. Та який був нещасливий, таким лишився й до сьогодня. Бо инші народи назвали правдивого Бога Христа, через те, що він Месія, спаситель світа, а мій нарід назвав Його Хрестом через те, що Його замучили на хресті. Якиій нарід нещасливий, така й мова його, що слово: „хрістос“ та нагадує йому хрест.

— Та що-ж бо я розбалакався? Я й забув, що ти не з моїх. Тобі се й байдуже, бо в тебе своя жура. А коли хочеш, то я тобі поможу, коби лиш удати. Правда, не таке воно велике діло перекинутися иншою тварею, але треба трохи потрудитися. Бо коли хочеш, аби яка частина твого тіла прибільшилася, то мусиш тою частиною надробляти. Коли-ж хочеш, аби яка частина зменшилася, то маєш її від роботи зашановувати. Послухай же, яка моя рада: коли думаєш, що в тебе садок за малий...

Але Жирафа образилася тай не дала старому договорити. Вона стала божкови навіть докоряти, що він буцім її на сміх підіймає. А такими невважливими словами гримала на старого, що він аж розсердився.

— Мовчи навіжена! — перервав її докори старий. — Мені й на гадку не прийшло нічо погане, а вона вже... Свиня про свинство й думає. Отакий тепер нарід на світі. Є такі, що — назиривши голе тіло, заглядають лиш за сороміцькими місцями. Вони-ж і заборонюють малювати голе тіло. Так само ті, що про погане думають, то находять у кождій книжці щось погане. Книжка груба, що такому ледареви й прочитати її не під силу, аж дивись, а він її понюхає тай шукає за безбожним, за поганим, за неморальним. І найде десь у самім кутку те, що другий і не завважив би. Та ще й лає, на що пишуть такі книжки. А не запитає себе, длячого як раз він се прочитав?! Чому саме ніхто инший так не цікавиться неморальністю, як він? Сором тобі, панно Жирафо!

Розрепетувався старенький божок, але зараз укусився за язик. Боявся, щоби сваркою не сполошити Жирафу. Бо ану-ж утече! Тоді говори сам до себе, немов дурноватий. Хоч мав божок у серці лють на Жирафу, отже язиком подав їй перепросини.

— Не дивуйся старому. Старий на те, аби гавкав. Бо беззубий. Тут його болить, там його

пече, те він не ладен, се не може. Тай лає. Що має себе насварити за свою неміч, то він другого корить.

Так заглагоїв божок Жирафу, що вона й собі його перепросила. За те божок дав їй зараз пораду, не забігаючи з розмовою на боки. А саме, порадив їй, щоби їздила на ровері. При сій їзді намагатиме задною половиною, тож вона гаразд розростеся. Натомість передні ноги, призначені лиш до керми, мусять покорчитися. Зменшиться також шия, бо одно, що все буде до гори стояти та голова її притолочить, а друге: треба буде її таки стягати, щоби заєдно позирати під переднє колесо, бо як ні, то перевернеться. Зараз таки божок узявся до роботи тай виконав ровер гарний та здалий на прочуд. Сильний: дубовий та залізом кований. Саме проти Жирафиної особи.

Опісля вчив божок Жирафу їхати на тім диві. Та хоч зараз із першого разу беркецнула Жирафа садком до гори, а подвіррям на долину, то за те вже при науці показалася добра признака з тої їзди. Бо зараз при першім упадку щибла Жирафа оба роги до самого чола. Се її спонукало до того, шо з тим більшим завзятком приклалася до науки. І що инша не навчилась би за день, то вона вдала за годину. Тепер божок відрядив її в світ.

— Їдь — каже — небого просто носа. Заки об'їдеш навкруги цілу землю, то станеш такою, якою собі бажала!

Вітром понеслася Жирафа в безвісти. А божок ловив гави далі.

Та серед тої нудьги десь так за рік побачив Ладо далеко якесь дивне звіря, що стрибало по межах мов зайчик, а в зубах несло якусь біду. Коли-ж то звіря наблизилося, то божок пізнав, що воно кангуру з ровером у зубах. Та заки божок устиг розгадати, відкіля ця звірюка тут узялася, то кангуру промовив до нього:

Чого-ж ти, лукавий боже, таким дивом дивуєшся? Що не пізнав мене? Се я Жирафа, що

з твоєї причини перекинулася в кангуру. Ось глянь, яка в мене задня половина неначе в кобили, а передня завбільшки щеняти. Подивись і на мої передні ноги: вони й для заяця за малі. Зосмішив ти мене на віки!

— Як же мені не дивуватися — обізвався божок. — Адже сталося тобі так, як торік забагла.

— Тим бо то, що торік, — говорила кангурова Жирафа. — Торік воно якраз було добре. А сього року вимоги для краси знов инакші. Тепер питає самчик такої жирафи, щоби виказувалася всіми прикметами свого роду: чим передні ноги замашніші, чим шия довша, тим самиця принадніша. Мене-ж лиха доля наустила зайти собі з божком-калікою: аби одно чудо зробити, на се йому треба цілий рік часу. Не берися, коли не годен. Що ж мені тепер діяти? Адже ти якийсь божок від любовних справ. Хіба ти не знаєш, як на серці такій самиці, що вона для самців не пригожа?

Чому би Ладови се не знати? Знав він іще більше. А саме: що така зосмішена самичка та готова йому, винуватцеви, з розпуки і здоровля уймити. Та що зо знаття, коли ради не було ніякої. Ото-ж божок боявся тай мовчав. Але кангурова Жирафа на те не зважала. Вона вимагала від божка, щоби їй вернув торішню красу. Настоювала на те неподатно й упрямо та з погрозою, що коли ні, то заподіє дві смерти. Одну Ладови, а одну собі.

Зловився божок у пастку. Нема з неї иншого виходу, як тільки пообіцяти все, що вимагала кангурова Жирафа. То-ж божок пообіцяв. Але тим її не зацитькав. Вона таки вже кричала, щоби брався до діла зараз. З великого страху вдавав божок, що буцім щось робить. То нипав біля ровера, то буцім плішив, а сам роздумував, як би біди скараскатися, а сим часом вимовляла собі кангурова Жирафа, щоби се чудо переміни стало ся зараз. Бо вона не хоче цілий рік на нього ждати.

Пообіцяв божок навіть такий поспіх.

Коли-ж не було вже куди крутити, то божок висадив свою гостю на ровер, але передом до заднього колеса. Говорив їй, що як торік заїздила свою красу, так тепер назад роз'їздить. Але гостя не хотіла вірити.

— Куди-ж я поїду? — кричала. — Адже я хвостом не виджу. Бо хоч він — завдяки твому чудови — уріс мов дишель, та ока в нім нема.

Божок трусився та лопотів борзенько, що нехай вона його слухає, то все буде гаразд. Що не видко, куди їхати, се пусте: він зараз порадить. Го, го! На що він уже ради не находив.

Ізсадив гостю з ровера, посадив її на землю, а в руки дав держати ровера. Нехай же рівненько держить, найважніша річ, аби рівненько. Тай ще щось говорив божок, боцім примовляв: зострахи брав старий ворожити.

— Панно Жирафо! Чуєте, я вас називаю: панно Жирафо! бо зараз ви перекинетеся назад у справдішню жирафу — запевнював божок. — Держіть же ви сей ровер рівненько, дуже рівненько. А я скочу на часок до ліса. Лиш на одну хвилинку. Там я дістану таке зілля, що на все помічне. Лиш держіть ровер рівненько, аби не схибив ані на волос. Бо потому тяжко буде порадити. А я зараз, за часочок, за малу хвильку!

Так говорив божок тай відступався несміливо назад. Тільки як пройшов із пів гоней, то зачав бічи. Але з під ліса обернувся ще раз до Жирафи, тай кричав, щоби держала рівненько. Як уже вчинився в лісі, то став добре тікати. Ляк додавав сили. Тікав через ліси, тікав через гори, через болота, через ріки та озера. Не обзирався й не спочивав. А все собі примовляв:

— Ото не мала, небога, кого найти до чудів та мене. Не знала бідна, що який нарід, такий його божок: не має щастя й за макове зерно!

„Новітня Бібліотека“

виходить не періодичними випусками. Випускає твори української і світової літератури: романи, повісти, драми, новелі, критичні нариси й инші твори.

Видає: Видавництво „ШЛЯХИ“ у Львові.

Досі вийшли:

1. Ґергарт Гавптман: Перед сходом сонця (вичерп.). К.
2. Ґю де Мопасан: Історія одної дівчини (вичерп.).
3. Лєонід Андреєв: Чорні маски драма) . . . . . „ 1·60
4. Михайло Яцків: Adagio consolante (вичерп.).
5. Станіслав Жеромський: „Табу“ і ин. опов. . . . „ 1·60
6. Едґар Алян По: Елєонора і инші опов. . . . . „ 1·60
7. Микола Орищин: Тяжка заповідь (вичерп.).
8—9. Петер Альтенберґ: Як я то бачу... . . . . „ 2·—
10. Володимир Бирчак: 1,000.000 (опов.). . . . . „ 1.60
11. Анатоль Франс: Цезар Борджія і ин. нариси (вичерп.)
12. Е. Т. А. Гофман: Дожа й доґареса (опов.) . . . „ 1·60
13—14. Мих. Яцків: Смерть бога (вичерп.).
15—18. Василь Пачовський. Ладі й Марені терновий огонь мій... (поезії) . . . . . „ 7·—
19. Микола Голубець: Мойсей безумний (вичерп.).
20. Др. Степан Балей: З психольоґії творчости Шевченка . . . . . „ 3·50
21. Ґергарт Гавптман: Затоплений дзвін (вичерп.).
22. Мих. Яцків: Танець тіний (роман, I. часть) . . . „ 4.—
23. Октав Мірбо: Лихі пастухи (драма) . . . . . „ 3·50
24. Степан Чарнецький: В годині задуми (вичерп.).
25. Роман Секела: Смерть (вичерп.).
26. Др. Дмитро Донцов: Похід Карла XII на Україну „ 1·20
27. Мих. Яцків: Танець тіний (роман, II часть) . . „ 8·—
28. Тарас Франко: Збиточний Амор (переспіви) . . „ 3·—
29. М. Голубець: Українське мистецтво. (Вступ до до історії) . . . . . „ 4.—
30. Кнут Гамсун: Вікторія . . . . . „ 5.—
31. Лесь Мартович: Народня ноша . . . . . „ 4.—

Замовляти

в „Новітній Бібліотеці“, Львів, вул. Руська ч. 3. або в **Книгарні Наукового Товариства ім. Шевченка,** Львів, Ринок 10.